

EKSPRESS BANKIN GƏLİRLƏRİNİN FORMALAŞMASINDA ŞƏXSİ VƏ CƏLB EDİLMİŞ VƏSAİTLƏRİN ROLU

Hər bir kommersiya bankında olduğu kimi, Ekspress bankda da passiv əməliyyatlar, bankın balansının öhdəliklərində əks olunan vəsait mənbələrini, resurslarını formalaşdırmaq əməliyyatlarıdır və kommersiya bankları üçün mühüm rol oynayır. Məhz onların köməyi ilə banklar nağd bazarda kredit resursları əldə edirlər. Qeyd edək ki, kommersiya banklarının resursları iki əsas mənbədən ibarətdir: bankın öz vəsaitləri və onlara bərabər olan vasitələr və cəlb olunmuş vəsaitlərdən ibarətdir.

Kommersiya banklarının passiv əməliyyatlarının dörd forması var: a) nizamnamə kapitalına töhfələr (ilk mülkiyyətçilərə pay və səhm satışı); b) fondların formalaşdırılması və ya artırılması üzrə bankın mənfəətindən kəsilmələr; c) depozit əməliyyatları (müşərilərdən alınan vəsaitlər); d) əməliyyatların həyata keçirilməsi.

Digər bütün banklarda olduğu kimi, Ekspress bankda da passiv əməliyyatlar vəsaitlərin səfərbər olmasına xidmət edir. Burada kredit almaq mahiyyəti aşağı olan passiv əməliyyatlar nəticəsində aktiv əməliyyatları maliyyələşdirmək üçün istifadə olunan vəsaitlər alınır. Bu əməliyyatların nəticələri Ekspress bankın passiv balansında əks olunur.

Öz kapitalı, bankın yarandığı anda formalaşır və əvvəlcə təsisçilərdən Bankın nizamnamə kapitalına töhfə olaraq aldıkları məbləğlərdən ibarətdir və bu birbaşa olaraq həyata keçirilə bilər. məhdud məsuliyyətli cəmiyyət və səhmlərin alınması yolu ilə - Bank səhmdar cəmiyyət şəklində yaradılıbsa.

Kredit təşkilatının nizamnamə kapitalı, iştirakçılarının töhfələrindən hesablanır və minimum ölçüsü müəyyən edir. Səhmdar banklar üçün səhmdarların əldə etdiyi səhmlərin nominal dəyərinin cəmi olaraq, MMC şəklində olan banklar üçün isə iştirakçılarının bütün səhmlərinin nominal dəyəri olaraq təyin olunur.

Bankın öz resurslarının dəyəri ilk növbədə sabitliyini qorumaqdır. Bankın yaradılmasının ilkin mərhələsində, öz vəsaitləri prioritet xərcləri (torpaq, binalar, avadan-

lıqlar, əmək haqqı) qarşılayır və onsuz bank fəaliyyətə başlaya bilməz. Banklar öz imkanları hesabına ehtiyac duyduqları ehtiyatları yaradır. Beləliklə, öz resursları uzunmüddətli aktivlərə əsas investisiya mənbəyidir.

Yuxarıda göstərilənlərdən fərqli bankların öz vəsaitlərinin strukturunun heterojen olduğunu ayırmaq mümkündür. Bunlara daxildir: nizamnamə kapitalı, əlavə kapital, ehtiyat fondu, xüsusi təyinatlı fondlar və eləcə də bölüşdürülməmiş mənfəət.

Bankların cəlb edilmiş vəsaitləri, aktiv əməliyyatlar, əsas da kredit həyata keçirmək üçün pul vəsaitlərinə olan ehtiyacın təqribi 90% -ni ödəyir. Onların rolu son dərəcə yüksəkdir: Kredit mənbələri bazarında hüquqi və fiziki şəxslərin müvəqqəti sərbəst pullarını səfərbər etmək; kommersiya banklarının köməyi ilə milli iqtisadiyyatın əlavə dövriyyə kapitalına olan tələbatını ödəmək; pulun kapitalla çevrilməsinə töhfə vermək; əhalinin istehlakçı ehtiyaclarını təmin etmək və s.

Həm özünün, həm də cəlb edilmiş kommersiya bankı resursları Ekspress Bankın müxbir hesabında əks olunur. Bu, kommersiya bankının balansında olan aktiv bir hesabdır, buna görə resurslar bu hesabın debetində, vəsait qoyuluşu isə - bu hesabın kreditində əks olunur.

Beləliklə, debet qalığının miqdarı bankın sərbəst ehtiyatının həcmi (hələ də aktiv əməliyyatlarda olmayan resurslarının miqdarını) əks etdirir. Sərbəst ehtiyatın ölçüsü nə qədər böyükdürsə, bu bank sabitdir, ancaq o qədər az qazanc əldə edir. Əksinə, sərbəst ehtiyatın ölçüsü nə qədər kiçikdirsə, o qədər də sabit bank olmur, lakin daha çox qazanc əldə edir. Buna görə də hər bir kommersiya bankı müxbir hesabdakı vəsait qalığını optimallaşdırmağa çalışır.

Praktikada öz kapitalını artırmağın iki yolu var: 1) mənfəət yığılması və 2) maliyyə bazarına əlavə kapital cəlb edilməsi.

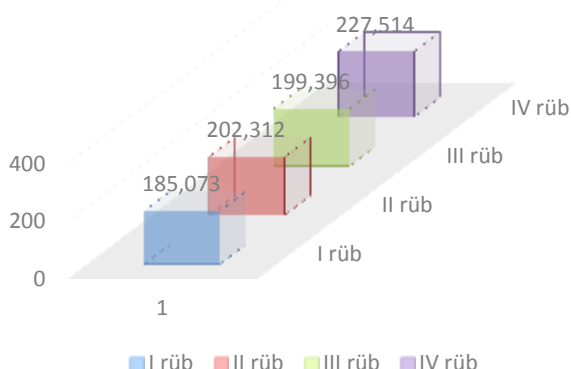
Mənfəətin yığılması ehtiyat və digər fondların sürətlə yaradılması, ardınca onların kapitallaşdırılması və ya əvvəlki illərdə saxlanılan yığım şəklində baş verə bilər. Bu, kapital artırmağın ən ucuz yoludur ki, bu da bank rəhbərliyinin qurulmuş strukturuna təsir göstərmir. Bununla birlikdə qazancın əhəmiyyətli bir hissəsini öz kapitalını artırmaq üçün istifadə etmək, bank səhmdarlarının cari dividendlərinin azalması deməkdir və açıq səhmdar banklarının səhmlərinin kurs dəyərinin düşməsinə səbəb ola bilər.

Passiv kredit əməliyyatlarına ilk növbədə depozit əməliyyatları daxildir. Depozit, hüquqi və fiziki şəxslərin depozitlərə və ya müəyyən müddətə pul cəlb etmək və ya tələb etmək üçün bankların əməliyyatlarıdır. Depozit əməliyyatlarının payı, ümumiyyətlə, öhdəliklərinin əsas hissəsini təşkil edir. Ekspress bankın 2021-ci ilin II rübündə hesabat dövrünün göstəricisinə əsasən, depozitin ümumi həcmi 202.312 (min, AZN) idi. Bunun 118.866 min manatı fiziki şəxslərin depozitləri, 37.218 min manatı hüquqi şəxslərin depozitləri olmuşdur.

Yenə də müvafiq dövr üçün Ekspress bankın banklar və digər maliyyə institutlarındakı depozitlər üzrə faiz gəlirləri 5.19 min manat, depozitlər üzrə faizlər (xərclər) isə 2.362,29 min manat olmuşdur.

Ekspressbankın maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatına nəzər salsaq, hər 4 rüb üzrə depozitlərin vəziyyətini aşağıdakı kimi xarakterizə edə bilərik:

2021-ci il maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat

Depozitlər əsas 2 qrupa ayrılır: 1) Tələb olunanadək depozitlər; 2) müddətli depozitlər.

Tələbli depozitlər hesablaşmaların aparılması və ya məqsədli istifadə ilə əlaqədar cari, hesablaşma, büdcə və digər hesablardakı vəsaitlər, habelə tələbli depozitlərdir. 2021-ci ilin I rübü üçün Ekspres bankda tələbli depozitin likvidlik riski 30.753 (min, AZN), II rübündə isə 29.904 (min, AZN) olmuşdur.

Bu hesablar üzrə əməliyyatların tezliyi səbəbindən əməliyyat xərcləri adətən müddətli depozitlərə nisbətən daha yüksəkdir, lakin banklara bu hesablar üzrə yüksək faizlər ödənildiyindən əksər hallarda heç faiz ödəmirlər (sonra müştərilərə müxtəlif növ güzəştlər verilə bilər), bank üçün bu qaynaqlar nisbətən ucuzdur. Eyni zamanda, bu, resursların ən az sabit hissəsidir, bankların likvidliyi saxlaya bilmələri üçün daha yüksək əməliyyat ehtiyatına malik olmaları lazımdır. Buna görə də bu vəsaitlərin bank resurslarında payı 30-36%-ə qədər optimal hesab olunur.

Tələbli depozitlərə müxbir hesablardakı kredit qalıqları və bu bankdakı digər banklardan tələb etmək üçün əmanətlər də daxildir.

Müddətli (təcili) bank depozitləri, müqavilədə göstərilən müddətə banka edilən vəsaitlərdir. Adətən tələbli depozitlərə nisbətən daha yüksək faiz alırlar və bir qayda olaraq, erkən zəbt etmə və bəzi hallarda töhfəni artırmaq üçün məhdudiyyətlər var.

Bankların təcili depozitlər üzrə əməliyyat xərcləri, habelə rezervasiya standartları, tələbli depozitlərə nisbətən daha aşağıdır, lakin faizlərə edilən ödənişlər xeyli yüksəkdir, ona görə də həmişə banklar üçün faydalı olmur. Lakin banklar uzunmüddətli investisiyalar üçün istifadə oluna biləcəyi üçün təcili əmanətlərin cəlb edilməsində maraqlıdır.

Ekspres bankın 2021-ci il I rüb üzrə likvidlik riski 87.810 (min, AZN), II rüb üzrə isə 98.230 (min, AZN) olmuşdur.

Əmanət depozitləri, bir qayda olaraq, uzunmüddətli olmaları və buna görə də uzunmüddətli investisiyaların mənbəyi olaraq xidmət edə bilmələri ilə banklar üçün faydalıdır. Banklar üçün mənfə cəhətləri aşağıdakılardır: 1) əmanətlərə artan faiz ödəmə ehtiyacı və marjın azalması (aktiv və passiv kredit əməliyyatlarının faizi arasındakı fərq). 2) bu töhfələrin bu hesablardan sürətli çıxma və bank likvidliyinin itirilməsi təhlükəsini artıran müxtəlif amillərə (siyasi, iqtisadi, psixoloji) məruz qalması. 3) bankın

bu qaynaqları davamlı olaraq yeniləyə bilməməsi.

Passiv əməliyyatlara görə, xüsusən də əmanətlər üzrə bankların məcburi ehtiyatlar yaratması tələb olunur. Hesablaşma, cari və depozit hesablarındakı vəsaitlər üçün (digər banklardan alınan depozitlər istisna olmaqla), müxtəlif səviyyəli büdcələrin hesabları və büdcədən kənar fondlar Ekspress banka yatırılan məcburi ehtiyatlar üçün standartlar qurur .

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. O.I. Lavruşin. Bank işi: dərs vəsaiti / - M.: KnoRus, 2012.
2. R.A. Bəşirov “Bank işi üzrə ilk interaktiv dərs vəsaiti”. Bakı, 2014.
3. Z.F.Məmmədov “Bank fəaliyyətinin əsasları”. Bakı, 2013.
4. Z.F. Məmmədov “Pul, kredit, Banklar”. Bakı, 2010.
5. www.expressbank.az: 2021-ci ilin I və II rübləri üzrə maliyyə hesabatları.